

Vekovnici VI: Čudovišta

(Marko Stojanović, Nebojša Pejić, Mijat Mijatović, Goran Sudžuka; „System Comics“, 2013)

Efektna završnica

Šesti propisni album sada već metaserijala „Vekovnici“ kao da igra na najjače strane franžize koja traje više od pola decenije uprkos svim urušavanjima ekonomije, tržišta, filozofija mentaliteta... Sa prvim albumom koji je, setimo se, prvo izlazio serijalizovan u „Politikinom Zabavniku“, kreator serijala i njegov jedini scenarista, Marko Stojanović dao nam je jedno neodoljivo obećanje. Naime, „Vekovnici“ su delovali kao da će biti priča o tajnoj istoriji Evrope, od kraja Srednjeg veka na ovamo, sa kompleksnom zaverom u njenom srcu i mešavinom stvarnih, fiktivnih i potpuno palp likova koji bi nam pomogli da je razumemo.

Vremenom, kako su albumi izlazili, „Vekovnici“ su se pokazali kao još komplikovanija ponuda, šaranjući među žanrovima i narativnim pristupima kako je kojem albumu odgovaralo. Od urbanih noar priča, preko religijskih alegorija, do (gotovo) klasičnih bajki, serijal je koristio mnogo različitih taktika i glasova kako bi posredovao osnovne poruke svog autora, uvek obeležene osobnom Stojanovićevom filozofijom i prepoznatljivom poetikom. U svemu ovome mogla se naslutiti svrhotost svake od velikih ili malih epizoda u okviru ukupnog narativa „Vekovnika“ ali je čitalac neretko morao da ulaže mnogo dobre volje (i vremena) čekajući da se određene niti narativa povežu, zapleti i raspleti neretko razdvojeni godinama i brojnim međuepizodama i digresijama.

Sa prošlim albumom, „Duhovi u boci“, međutim, Stojanović kao da je rešio da stvari umiri, da razbarušeno pripovedanje disciplinuje i prilagođi formi albuma koji izlazi jednom godišnje, pa je rezultat bila priča koja je skoro sve svoje čipove uspela da unovči pre isteka broja strana, konzistentna po motivima, sa jasnim putanjama koje likovi prelaze kroz nju i poentom za čije puno razumevanje nije bilo neophodno da poznajete apsolutno kompletan dotadašnji opus „Vekovnika“.

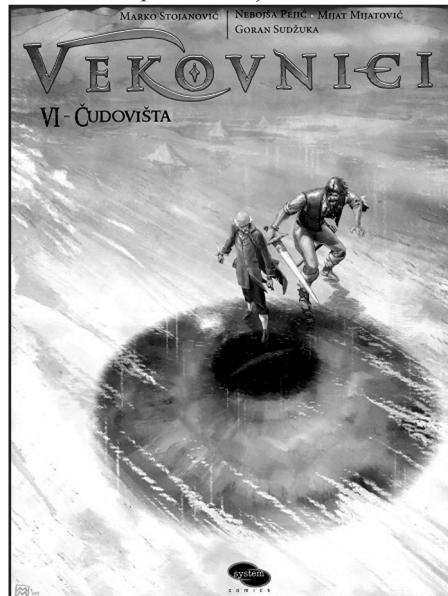
„Čudovišta“ nastavljaju u istom stilu, sa jednom bitnom razlikom. „Duhovi u boci“ bili su priča iz prošlosti, veliki flesbek koji je davao uvid u prošlost jednog od glavnih likova, ali koji je veoma malo doprinosiso produbljenju „glavnog“ narativa „Vekovnika“. Čitaoci su se s pravom pitali „šta je bilo dalje“ nakon četvrtog albuma, naslojenog „Pepeo“, koji je radnju vratolomnom brzinom pogurao unapred, ali da bi videli to dalje, morali su strpljivo da čekaju tri godine, dobivši prvo nulti nastavak „Vekovnika“, „Bajku i druge istine“, svojevrsni prequel, a zatim i peti album, koji se takođe dešavao u prošlosti. Sa „Čudovišima“ oni konačno dolaze na svoje. Ovo je „pravi“ nastavak „Pepela“, dalji prikaz pustolovina besmrtnog Marka Mrnjavčevića i vampirskog mu saradnika/tutora, misterioznog gospodina Čena u vremenu koje bi za obojicu, u normalnim okolnostima predstavljalo daleku budućnost.

Lepota postavke univerzuma u kome mnoge istorijske ličnosti zahvaljujući vampirizmu mogu da žive daleko duže od onog što smatramo njihovim prirodnim doborom je, naravno baš u tome što se likovima koje vezujemo za jedno vreme mogu suprotstaviti likovi, koncepti i događaji nekog drugog vremena. Nije ovo tako redak koncept u popularnoj kulturi, pa francuski izdavač „Soleil“ („Soleil“) ima čitavu ediciju posvećenu upravo susretima ličnosti, istorijskih i fiktivnih, iz različitih vremenskih perioda i literarnih univerzuma. Međutim u slučaju „Vekovnika“, ovaj pristup ima posebnu težinu zbog većeg prostora koje likovi imaju, i posebno bliskošti koju čitaoci sa ovih prostora moraju osećati sa

Kraljevićem Markom Mrnjavčevićem.

U Stojanovićevu interpretaciji, Kraljević Marko je šarmantni balkanski grubijan kome vekovi što ih je proživeo svedočeći promenama u Evropi i izvan nje, natprirodnim fenomenima – u koje, uostalom i sam spada – i sveobuhvatnoj zaveri, nisu uspeli da otupe jedan prirodan, zdrav odnos prema životu. Stojanovićev Kraljević Marko je jedan stripovsko-ničeanski junak koji se najbolje izražava akcijom i koji nema mnogo simpatija prema jalovoj kontemplaciji, iako je svestan da je svet mnogo više od proste predstave koju o njoj imaju prosečni smrtnici.

„Čudovišta“ su zato uspeo komad pripovedanja, jer za razliku od dosadašnjih albuma „Vekovnika“ koje je karakterisala velika sloboda u izboru mesta i vremena odvijanja radnje, ovom prilikom scena-rista sebi nameće ograničenje koje ga, zauzvrat tera da pronalazi nova rešenja za svoje zaplete i pripovedne navike. I mada ne govorimo o najuspelijoj *whodunit* priči svih vremena, mora se priznati da ima mnogo toga u čemu čovek može da uživa u vezi sa ovom epizodom serijala.

Pre svega, postavljanje radnje na prekoceanski brod koji se uputio na dosta nepromišljenu polarnu ekspediciju daje priči jedan nepogrešivo šarmantan ukus omiljene viktorijanske fantastike, a zatim, promatranje odnosa među likovima donosi mnogo nagrada. Već to kako se Marko i njegov kineski saputnik navikavaju na višemesecno putovanje brodom rezultira u nekoliko interesantnih interakcija, a galerija likova uvedeni samo za potrebe ove priče je intrigantna i funkcionalna u pogledu trilerskog zapleta.

Stojanović vrlo dobro zna da mu univerzum u kome se priča odvija dopušta neverovatne koincidencije a da čitaoci, uostalom očekuju prepoznatljive istorijske i fiktivne ličnosti u glavnim ulogama, pa tako kombinovanje antičkih mitova sa svojevrsnim nastavljanjem „Frankenštajna“ Meri Šeli, sve na pozadini poovske (ili, čak, lavkraftovske) priče o starostavnom zlu što drema ispod leda rezultira napetostima na nekoliko planova, od globalnog (ili, čak, univerzalnog) pa do vrlo ličnog – recimo kod Marka koji se vajka da na brodu više nema alkohola kojim bi prekratio predugačke ledene dane i noći, ali i kod njegovog saputnika koji vođen ličnom etikom, odbija da piće ljudsku krv čak i kada mu od toga zavisi očuvanje večnog života.

Pripovedanje zatim kombinuje filozofiju, intrigu i akciju, presecanu obilnim flešbekovima, a nešto deblijim format ovog albuma u odnosu na standard omogućava Stojanoviću da priču produži i produbi a da se ne brine oko žrtvovanja i jednog od eleme-

nata. Istina je da bi možda u albumu standardnog formata od 48 tabli neka rešenja morala da budu ekonomičnija, pa možda i efektnija, gde bi, recimo identitet glavnog ženskog lika bio tek sugerisan, ne eksplicitno pojašnjen, ali „Čudovišta“ sigurno ne pate od razvučenosti i redundantnosti. Njihov je zaplet zavodljiv, a rasplet emotivno zadovoljava čak iako se Marko i Čen posle svega ne nalaze gotovo ni korak bliže rešavanju svojih dilema i pitanja. Likovi su pretrpeli određene promene i to se na njima vidi, a to je i najvažnije.

Kao što je to i običaj, Stojanović koristi talente više crtača u realizaciji albuma. Tako su ovde Mijat Mijatović (koji je uradio i naslovnicu albuma) i Goran Sudžuka zaduženi za crtež dve kratke priče koje album zatvaraju, dajući nam još pozadinskih detalja o novom liku za koga se nadamo da će postati deo stalne postavke serijala. Crtač glavne priče je Nebojša Pejić, crtač (i kompletan autor) koji je pre nekoliko godina skrenuo pažnju na sebe serijom humorističkih (i prilično satiričkih) stripova baš o Kraljeviću Marku kao simbolu ovdašnjeg junashtva i nepobedivosti.

U Pejićevoj izvedbi, „Vekovnici“ svoj akciono-avanturički DNK ukrštaju sa popriličnom dozom karikature i satire. Njegov Marko je gotovo do groteske energičan, velikog, crvenog nosa, agresivnih brčina i često razrogačenih očiju. Njegov Marko je istovremeno i sila prirode, ali i prostodušni šeret koga ne prestaju da iskreno iznenađuju neverovatne stvari sa kojima se suočava. Kombinacija Stojanovićevog teksta i Pejićeve karakterizacije, sa pričom koja iskušava Marka na uvek nove načine, dopuštači mu da bude heroj jer je to njegova priroda – ne zato što ga nekakva ideologija tera na to – rezultira jednim upečatljivim protagonistom koji nosi ovu priču kroz ledeni, tajanstveni ambijent u kome se ona odvija.

Kao završnica jedne velike celine u gustoj, kompleksnoj sagi, ova epizoda „Vekovnika“ ni izdaleka ne odgovara na sva pitanja koja su nam na pamet pala tokom poslednjih pet i kusur godina – ali kao zalog za još budućnosti ovih priča, kao demonstracija efektnog pripovedanja i kao prikaz likova koji više nisu oni isti koje smo upoznali u „Politikinom Zabavniku“ još u prošloj deceniji, ona je veoma zadovoljavajuća. „Vekovnici“ svoje prvo veliko poglavje završavaju nakon zaista vrtoglavog, razbarušenog šaranja među likovima, epohama i stilovima pripovedanja, ali ostavljaju utisak da vrlo dobro znaju šta rade. Idemo dalje! ■

Uroš SMILJANIĆ

Stripovi koje smo voleli

(Živojin Tamburić, Zdravko Zupan, Zoran Stefanović; „Omnibus“, 2011)

Snovi u oblačićima

Sada, kada se stišala halabuka oko jedne od neumjivo najznačajnijih publikacija vezanih za strip na ovim prostorima, pravo je vreme da se sa dovoljnom distanicom i kritičkim okom sagleda fenomen koji nosi ime „Stripovi koje smo voleli“. Ova nesvakidašnja knjiga, sa podnaslovom „izbor stripova i stvaralaca sa prostora bivše Jugoslavije u XX veku“ je kako se često navodi, leksikon namenjen najširoj publici, a u svojoj suštini to je enciklopedija, ali istovremeno i jedno gigantsko ljubavno pismo upućeno svim onim stvaraocima koji su nam ulepšavali detinjstva i oplemenjivali zrelo doba.

Odluka da se učini ogroman napor i tekstualni materijali prezentuju i na engleskom jeziku je dalekosežna i pokazuje i tek će pokazivati svoje pozitivne posledice na sagledavanja ondašnje i trenutnih strip scena u odabranom prostoru u stripkoj teoriji i istoriografiji širom sveta.

Brojna priznanja u raznim oblicima su potpuno zasluzeno pristizala ovom delu u prethodnim mesecima i godinama od kojih vredi izdvojiti „Stripski događaj godine“ u nedeljniku „NIN“ i „Najbolje knjige 2011“ (posebno isticanje u kategoriji strip) u „Jutarnjem listu“, Zagreb. Ali će ono najvažnije, za izdavački poduhvat godine na Beogradskom Sajmu knjiga 2011. godine, referentno tački za štamparu reč ovde, ostati da odjekuje dugo nakon svih ostalih.

Činjenica da jedna i dalje u uskogrudim i organičenim umovima „niža“ stvaralačka delatnost dobije takvo i toliko priznanje je predstavljala pravi bum na srpskoj kulturnoj sceni i pokazala je jednom za svagda da strip ovde mora i zasluzuje da ima mesto ravноправno sa drugim umetnostima. Plodovi takvog proboga, koji je kresta na talasu inicijative koju strip u Srbiji generiše već godinama, kroz ogroman broj izdanja, aktivnih autora, festivala, izložbi su već tu, a elevacija stripa na nivo koji je čak i viši nego što je bio u raznim „zlatnim dobima“ je neosporna.

Trio fantastiku priređivača u sastavu Živojin Tamburić, Zdravko Zupan i Zoran Stefanović se pokazao više nego dorastao preambicioznom zadatu i uspešno su izbegli zamke nacionalne, istočne, pa u izvesnoj meri i geografske odrednice, umesto toga izvlačeći kao osnovnu vodilju u prvi plan nit tako očiglednu i neposrednu koja je prava i jedina moguća kontra ograničavanju i ukalupljanju stripova i njihovih autora u druge okvire. Jednostavno rečeno, a ponajbolje sažeto u samom naslovu, ovo su ljudi i njihova dela koje znamo, koje smo svi „mi“, čitali i voleli, pre nego što su nas opterili obaveznim prefiksima naroda i narodnosti, pre nego što su među nama postavili granice sa bodljikavom žicom ili nas rasejali po belom svetu. Naravno, obuhvaćeni su i oni koji stupaju na scenu posle svih tih podela, i svi ovi autori, i pored svega, bilo da se nađu u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Ljubljani, Herceg Novom, Novom Sadu, Leskovcu, Velesu, Laktašima, Zrenjaninu, Makarskoj, Pirotu, Kragujevcu ili bilo gde drugde mogu bez problema da sednu i džemuju nad praznim papirom zajedno, razmenjuju priče i budu okruženi uvek istom zainteresovanom gomilom ljubitelja njihovog rada kojima je podjednako svejedno odakle je njihov autor poreklom i gde živi.

BDC (Marijan Miresku, Viorel Piligras, Valentin Jordake, Sandu Florea, Kristijan Pakurariju, Marko Stojanović, Dalibor Talajić, Emanuele Leoni, Jo-van Ukropina, Kristijan Čomu, Adrian Barbu, Tihomir Čelanović, Alin-Teodor Ivan, Madalina Čokoj, Jonuc Popescu...; „SC Indiscret Media SRL“, 2012-2013)

Strip na rumunski način

Strip u Rumuniji ima svoju istoriju, koja bi u svakom slučaju bila mnogo bogatija da nije bilo ideoloških i ljudskih prepreka. Ekspanzija strip izdavaštva u Kraljevini Rumuniji koja je krenula negde pred početak II Svetskog rata naglo je prekinuta dolaskom na vlast novog komunističkog režima. Do sloma komunizma u Rumuniji revolucijom iz 1989. godine, strip je bio na margini svih kulturnih dešavanja, ignorisan, izopšten i getoiziran. Nedostatak domaćih naslova, časopisa ili publikacija sa stripovima kojih je bilo tek sporadično u dečjoj štampi, nadomeštan je uvozom strip časopisa iz Francuske, pre svega legendarnog „Pif Gedžeta“ („Pif Gadget“).

Početkom osamdesetih godina prošlog veka komunistička vlast donosi odluku o rigoroznoj štednji i ukida uvoz skoro svega iz inostranstva, pa su se tako na udaru našli i štampani mediji. Čitaoci i ljubitelji stripa koji su već navikli na „Pif“, koga su do tada mogli da kupuju i na kioscima, ostali su

Ako su ti ljudi? Koncept pojedinačnih odrednica tj. stvaralača je jednostavan i vizuelno efektan. Uz određeno ime slede deliči tekstova strip teoretičara, i pored nebrojenih unosa samih priređivača, u pitanju su u najvećem delu odlomci kritika, prikaza i eseja još oko stotinu kritičara i teoretičara stripa iz regionala. Ipak, primat je na samim strip tablama ili njihovim uzorcima. I tako za preko 400 autora (crtača, scenarista i književnika) sa isto toliko pojedinačnih stripova. Naravno, veličine poput Maurovića, Janjetova ili Kerca imaju po nekoliko najistaknutijih radova, a prostor koji je odvojen za određenog umetnika otkriva i određeni neophodan kritički pristup u vrednovanju opusa i značaja i suptilnog rangiranja među stvaraocima.

Format i oprema, a naročito vrhunska štampa na svih 312 stranica su dostojni ovakvog štiva, i ostaje nam samo da se nadamo i budućim ambicioznim delima u ediciji „Osvrti“ sada već uveliko etabliranog izdavača „Omnibus“. Važno je napomenuti da je ovom prilikom posebnu počast dao jedan od najpoznatijih svetskih strip istoričara, Britanac Pol Gravet koji je ovom izdanju doprineo sa svojim predgovorom.

„Stripovi koji smo voleli“ uspeva u svim svojim višestrukim zadacima. Potpuno neupućenima će predstavljati vizuelno atraktivnu, i s tek neophodnom količinom teksta dopunjenu slikovnicu kroz strip istoriju bliskih južnoslovenskih naroda koji su dugo delili i zajedničku državu. Pravim zaljubljenicima u domaći strip i jugonostalgicarima pružiti još jedan dokaz da je ondašnja YU strip scena, i sve nacionalne koje su je nasledile bila i ostala jedna od najjačih u svetu, i to u višedecenijskom kontinuitetu. Konačno, retkim ali vrednim izučavaocima strip teorije, kako u pominjanim nacijama ali i na svetskom nivou, daje ono najvrednije, sveobuhvatnost koja nema adekvatnu paralelu ni u jednoj publikaciji obuhvaćenoj istim koricama koja se pojavit u bližoj i daljoj prošlosti.

Urednost i temeljnost u pristupu ovako široko zahvaćenoj temi je ono zbog čega ćemo se iznova i iznova vraćati ovoj knjizi, koja uspeva da pokaže da joj nijedan sajt ili internet pretraživač nije ravan po lakoći i dostupnosti obimnih i raznovrsnih informacija o crtačima, scenaristima, urednicima, kritičarima kao i samim izdanjima, časopisima i drugim publikacijama.

i bez tog jedinog pravog strip časopisa. Jedina oaza u toj izdavačkoj pustinji bili su SF fanzini i klubovi prema kojima je ondašnja vlast, začudo, pokazivala blagonaklonost. Među tim članovima klubova bilo je dosta njih koji su se bavili stripom ili su mu bili naklonjeni. Grad Krajova (Craiova), jedan od najvećih u Rumuniji, u to vreme bio je jedno od najjačih uporišta ljubitelja SF-a, pa i stripa.

Negde u kasnu jesen 1982. godine, slučajnim susretom dva zaljubljenika u strip, Viorela Priligrasa (Viorel Pirligras) i Marijana Mireskua (Marian Mirescu) krenula je i, sada već legendarna, priča o Krajova stripu (Banda Desenătă Craioveană). Kao članovi SF kluba Viktor Anestin (Victor Anestin), koga su članovi skraćeno zvali SFVA (Science Fiction Victor Anestin), Viorel i Marian bili su glavni promotori i animatori stripa. Uskoro su se toj grupi priključili i Valentijn Jordake (Valentin Jordache), profesor francuskog jezika iz Oršave (Orșova) i Dodo Nica (Dodo Niță), mladi ljubitelj stripa iz Krajove, a nešto kasnije i Kristian Čomu (Cristian Ciomu), arhitekta iz Krajove. Oni su svojim delovanjem na ionako osiromašenoj strip sceni obeležili jedno vreme i svakako ispisali stranicu istorije devete umetnosti u Rumuniji.

Tri decenije kasnije deo članova tog nukleusa krajovskog stripa (BDC), Miresku, Priligras i Čomu donosi odluku da, na neki način, i u novim i boljim

Stripovi koje
smo voleli

(izbor stripova i stvaraoca sa prostora bivše Jugoslavije u XX veku)

The Comics
We Loved

(Selection of 20th Century Comics
and Creators from the Region
of Former Yugoslavia)

Zivojin Tamburić, Zdravko Zupan i Zoran Stefanović

Jos važnije, autoritet priređivača koji su se odavno dokazali svojim karijerama u sferi devete umetnosti, odaje utisak sigurnosti u svaki pojedinačni podatak, koji je nesumnjivo višestruko proveren i izvagan pre nego što se našao među ovim koricama. Teško je zamisliti koliki je rad bio u pitanju, hiljade sati nesumnjivo, da bi se došlo do ovakvog prefinjenog koncentrata onog najboljeg što strip na ovim prostorima ima da ponudi. I najvažnije od svega, potpuno je iz predočenog ocigledno da taj kolektivni opus ravan, ako ne bolji u pojedinačnim uzletima, od onoga što su sve druge strip škole i tržišta imali da ponude u određenim periodima, žanrovskim i poetskim opredeljenjima, tehnikama i pripovedačkim i vizuelnim stilovima i opštem umetničkom kvalitetu.

Priređivači ističu da je, među kriterijumima koji su se uzimali u obzir pri selekciji autora i radova, jedan od njih i retkost materijala. I zaista, „Stripovi koji smo voleli“ nudi brojna otkrića, od pojedinačnih dela, malo poznatih detalja iz biografija i opusa autora, ali čitavih novih i starih imena koja se izvlače na svetlo i u fokus interesovanja novih izučavaoca naše zajedničke strip istorije.

Citaćemo se još... ■

Pavle ZELIĆ

okolnostima za sam medij stripa, obeleže svoje delovanje nekim prigodnim događajem. Organizovana je izložba stripova četvorice autora iz te grupe i to: Marijana Mireskua, Viorela Priligrasa, Kristiana Čomua i Valentina Jordakea. Izložba je organizovana u galeriji Volland u Krajovi, od 22.06-05.07.2012. godine. Nekoliko meseci kasnije ista izložba je organizovana i u Drobeti-Turn Severinu (Drobeta-Turn Severin), gradu na samoj obali Dunava, na granici sa Srbijom. Izložba je organizovana u galeriji nekadašnjeg Vodenog tornja (Castelul de apa), koji je renoviran i preuređen za potrebe kulturnih ustanova u samom gradu. Izložba je trajala od 28.09-12.10. 2012. godine.

Tom prilikom promovisan je i nulti broj novog strip časopisa, kratko nazvanog BDC, u podnaslovu Klub stripa (Clubul Benzilor desenate), a u čast već pominjane grupe okupljene oko krajovskog stripa. Četvoročlanu redakciju tog novog rumunskog strip časopisa činila je, sada već međunarodna ekipa: Marian Miresku, Viorel Priligras, Kristian Čomu i Dragan Predić. Sam časopis je u startu zamišljen kao dodatak lokalnog lista iz Krajove, koji bi ujedno bio i finansijer istog. Cilj redakcije je da se na rumunskoj strip sceni pokrene nešto novo, da se uz domaće autore ljubiteljima stripa predstave i autori iz susednih zemalja, prvenstveno iz Srbije, ali i iz ostalih država u okruženju. Časopis